

БИБЛИОТЕКА МАНАСТИРА СТУПЉЕ

Сажетак: У овом кратком раду освјетљавамо историју постојања и тренутно стање Библиотеке Манастира Ступље. О првој манастирској библиотеци пишемо на основу до данас сачуваних рукописних књига које су како богослужбеног тако и дидактичког карактера. Рушењем манастира и прогоном братства, књиге су разнесене у више праваца, па се поред Пакраца и Београда једна ступљанска књига данас чува чак у Прагу. Почетком обнове Манастира 1994. године почиње и обнова манастирске библиотеке. Ова библиотека има карактер приручне библиотеке за житеље Манастира Ступље.

Кључне ријечи: Манастир Ступље, манастирска библиотека, монашка библиотека, духовне књиге.

У Манастиру Ступље² до разарања и пустошења у Великом рату постојала је и активно радила преписивачка радионица у којој су настајале богослужбене књиге. До данас сачуване књиге³ представљају репрезентативна дјела зналачки обављеног посла „умножавања ријечи Божије”, која су служила како за богослужбене потребе тако и за обучавање нових нараштаја писмених калуђера. До сада су познате сачуване сљедеће књиге из ступљанског манастира: *Пролог љетни* XVI вијек, *Богородичник* 1570/1580. година, *Требник* 1622. година, *Титик* 1629. година, *Панаџирик* око 1630. године и *Зборник* XVII вијек. Ове књиге се данас чувају у Музеју Српске православне цркве у Београду, библиотеци Епархије славонске у Пакрацу и у Народном музеју у Прагу.

Пребјегли калуђери су са собом пренијели на слободну територију највредније богослужбене предмете, међу којима су и споменуте драгоцене књиге. Благодарећи овим књигама и записима, у њима сазнајемо данас једине познате историјске чињенице о Манастиру Ступље (прије рушења) те имена неких његових житеља⁴. У Манастиру Ступље су књиге преписиване, али и куповане за библиотеку, што свједочи о тадашњем добром економском стању (Јовић, 2019, стр. 47). О писмености ступљанских монаха свједочи и доскора мало познат податак о учитељској служби ступљанског братства. Избјегли из Ступља јеромонах Арсеније постао је архимандрит и игуман Манастира Ораховица, а

¹ areopagit1@gmail.com

Аутор је в. д. намјесника Манастира Ступље. – Напомена ур.

² Манастир Ступље један је од манастира Епархије бањалучке, који се налази на тремећи општина Прњавор, Теслић и Челинац. Административно припада Општини Челинац. Манастир је основан у средњем вијеку и постојао је као развијена монашка заједница до око 1690. године, када је у потпуности разрушен да „ни камен на камену није остао”. Темели су нађени 1994. године, од када и траје духовна и материјална обнова.

³ О томе су писали: Данило Гаврановић, јеромонах, *Историјски развој словенских молитвослова на примјеру рукописног Требника МСПЦ ОРГ 8*. Београд, 2015. (Мастер рад); Маја Анђелковић, Данило Гаврановић, синђел, *Реконструкција постојања и ратног страдања Манастира Ступље. У: Српски језик, књижевност, уметност: зборник радова са IX међународног научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу (23–25. X 2015), књига III; Уметничко наслеђе и рај и Музика и медији*, Крагујевац, 2015, 103–110.

⁴ Тако се у различитим књигама срећу дописана имена ступљанских калуђера: игумана Георгија, јеромонаха: Атанасија, Арсенија, Саве, Максима, Теофила, старца Теодосија и игумана Серафиона.

био је и учитељ свештеничким кандидатима (Вуковић, Бугарски, 2018, стр. 80–81). Други ступљански сабрат јеромонах Атанасије такође је био књигољубав, а по свему судећи и учитељ при цркви Светог Николе у Градишци (Вуковић, Бугарски, 2018, стр. 91).

Манастирска библиотека обновљена је у данима ископавања темеља манастирског храма, односно 30. марта 1994. године. О томе свједочи запис у књизи *Знамениити Срби XIX века*, који је саставио епископ бањалучки Јефрем (Милутиновић)⁵ а који гласи овако: „Ову вриједну књигу поклатио ми је на темељима тек откривеног манастира Ступље Миленко Малешевић из Г. Вијачана, један од проналазача темеља, 30. III 1994. године. Исту књигу одмах поклатио библиотечи новооткривеног манастира и тиме почиње њено оснивање. Књига се уводи под инв. бр. 1. Нека Бог и Св. арх. Михаило благослове овај почетак”. Библиотечки фонд се попуњавао старањем епископа Јефрема 1995–2008. године, а чуван је у просторијама Епархије бањалучке у Бањој Луци све до 2008. године, када је обновљено општежиће а књиге пренесене у Манастир (Јовић, 2019, стр. 165). У августу 2015. године библиотека је имала 1.735 књига.

Слика 1. Посвета епископа Јефрема на првој инвентарисаној књизи манастирске библиотеке.

⁵ Ова књига заведена је у књигу инвентара под редним бројем 1.

Почетком септембра 2015. године договорена је сарадња са Народном и универзитетском библиотеком Републике Српске⁶ у Бањој Луци. Извршен је преглед тренутног стања манастирске библиотеке, разврставање књига, и обављена интерна каталогизација са пописом.⁷ Данас библиотека броји 4560 књига (око 3500 наслова), које су обрађене према важећем библиотечком стандарду. Основа библиотечке грађе су књиге из области богословља, односно: библистике, агиологије, патрологије, литургије и пастирског богословља. Другу цјелину чине богослужбене књиге, од којих је већина на црквенословенском језику, а које се редовно користе у молитвеном животу. Историјске књиге су подијелене у двије цјелине, на оне из опште историје и из историје Цркве. Поред сабраних дјела српских и страних класика, у Библиотеци се чува и већи број укоричених свезака *Српској књижевној гласника* (1935–1941). Црквена архитектура и умјетност представљене су кроз неколико стотина монографија о српским манастирима, црквама, фрескама и осталим сакралним знаменитостима. Посљедњу цјелину главног дијела фонда чине Збирке и књиге општег карактера (енциклопедије и знање уопште).

Књиге на страним језицима су, према језицима, подијелене у три цјелине: књиге на грчком језику, књиге на руском језику и књиге на енглеском језику. У првој групи се налази око 200 књига претежно из области богословља. Посебно су важна ЕПЕ (Ἐλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας) издања дела грчких Светих отаца, у којима су светоотачка штива упоредо на старогрчком и новогрчком језику. Поред тога, издвајамо и већи број званичних Диптиха православне цркве у Грчкој 2003–2012. године, кроз које се може сагледати и анализирати постојање Цркве у Грчкој у датом периоду.

Слике 2 и 3. Ентеријер библиотеке.

⁶ Овом приликом захваљујемо директорици Љиљи Петровић Зечић на предусретљивости.

⁷ Од 14. септембра до манастирске славе 21. новембра тај посао су обавиле: др Јелена Јањић, мр Вања Шмуља и мр Тања Дуновић, запослене у НУБРС. Оне су упутиле братство Манастира како да настави са вођењем бриге о библиотечком фонду.

Овај годишњак садржи основне информације о свим епархијама, парохијама и свештеницима на канонској територији *Православне цркве у Грчкој*. Књиге на руском језику, око 300 наслова, најбројније су у фонду књига на страним језицима. Оригинална дјела руских богослова, као и књиге из историје руске Цркве, права су ријеткост на нашем простору. Посебно вриједан дио ове збирке су LIX томова *Православне енциклопедије* који се редовно допуњују.

Књига на енглеском језику из богословља и историје цркве има око 150 наслова и махом су донесене из Сједињених Америчких Држава. Поред издања тамошњих српских епархија, постоје књиге у издању Свето-Владимирске Семинарије (SVS Press) и Ancient Faith Publishing.

У збирци старих и ријетких књига привремено се у манастирској библиотеци чувају старе штампане богословне књиге XVIII–XX вијека из више парохија Епархије бањалучке⁸. Ове књиге су пописане, библиотечки обрађене и спремљене за рестаурацију и конзервацију. Поред тога, манастирска збирка старих и ријетких књига броји око 200 наслова, које су примљене као поклон појединаца или су откупљене. Издвајамо више сарајевских издања богослужбених књига на црквенословенском језику, које је у манастир донио епископ бањалучки Јефрем. Од ћириличних књига највреднија су прва издања дјела епископа Никодима Милаша *Црквено право* 1890. године и *Правила Православне цркве* у два тома 1895–1896. године. Издвајамо и псалтир на црквенословенском језику из 1898. године, као и ћирилично Свето Писмо (Даничић-Караџић) 1903. године. Поред тога, у библиотеци се чувају прва издања Вукове преписке.

Посебно вриједан дио старих књига су сабрана дјела руских писаца штампана у Русији на руском језику прије Револуције 1917. године. Ова на нашем подручју ријетка књижевна дјела изашла су испод пера: Александра Ивановича Куприна, Лева Александровича Меја, Павла Ивановича Мељникова-Печерског, Алексеја Феофилактовича Писменског, Афанасија Афанасијевича Фете и других.

Још једна мала али вриједна збирка јесу фототипска издања старих рукописних и штампаних књига. У библиотеци се чува издање *Сарајевског преписа Закониправила Светиога Саве* (2013), *Действителни Евхологон* (2011), *Вараждиски Аџостол* (2004), као и друга репринтна издања.

Важан дио фондуса библиотечке грађе јесу црквене новине и часописи. Од њих овдје спомињемо оне који су најпотпунији, те који су систематски поредани по годинама⁹: *Службени гласник Српске Цркве* (1945–2022), *Православље* (1970–2022), *Светосавско Звонце* (1986–2022) и *Православни Мисионар* (1979–2022). Фрагментално или у појединачним примјерцима је сачуван *Весник* (1980–1988), сарајевски часопис *Нага* (за читаву 1895. годину) као и *Календар Црква* (1977–2022). Овдје спомињемо и фотокопирани (из Библиотеке Епархије зворничко-тузланске) часописе *Братство* (Сарајево 1925–1941), који би у будућности требало да се поуне бројевима који недостају.

⁸ Ове књиге су обрађене, описане и спремне за конзервацију и рестаурацију. Поред тога, спремили смо монографски приказ ове збирке, који би у будућности могао бити штампан.

⁹ Неким часописима прије 2008. године недостају поједини бројеви, док је у другим годиштима сачувано само по неколико свесака.

Библиотека Манастира Ступље је приручна стручна библиотека братства манастира Ступље. Намијењена је прије свега духовном, културном и интелектуалном узрастању житеља Манастира. Поред тога, одређен број посјетилаца Манастира редовно посуђује књиге из ове библиотеке и чита их. Иако по броју књига мала, ова библиотека чува драгоцјено писано вјерско, културно и национално благо. Библиотека се свакодневно допуњује куповином нових наслова, поклонима и библиотечком размјеном.

ЛИТЕРАТУРА

1. Јовић, П. (2019). *Манастир Ступље*. Бањалучка: Епархијски управни одбор Српске православне епархије бањалучке.
2. Вуковић, С., Бугарски, С. (2018). *Монаштво Карловачке митрополије*, Гртер: Манастир Гртер.

Platon Jović, Protosyncellus
Stuplje Monstery

LIBRARY OF STUPLJE MONASTERY

Summary: The Monastery of Stuplje library is a personal library of the monastery's brotherhood. It is dedicated first and foremost to widening the spiritual, cultural, and intellectual horizon of the monks, while also allowing for certain people outside the monastery to indulge in the library's books. Even though the number of books the library contains is relatively small, it houses several significant religious, cultural and nationally important works. The library continues to grow everyday through the purchase of new titles, through gifts, and through exchanges with other libraries around the world.

